

DOC. DR LUBOU KOZIK

orcid.org/0000-0003-1243-1046

Białoruski Uniwersytet Państwowy

„Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” („Białoruska Robotnica i Chłopka”) i formowanie ideału kobiety sowieckiej w Białoruskiej Socjalistycznej Sowieckiej Republice (1924–1939)

Streszczenie

W BSSR jednym ze środków formowania świadomości socjalistycznej u kobiet było czasopismo „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” („Białoruska Robotnica i Chłopka”), które powstało w 1924 r. (od jesieni 1931 r. „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” [„Robotnica i Kołchożniczka Białorusi”). Zadaniem redakcji pisma – Wydziału Kobiecego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii (bolszewików) Białorusi – było rozpowszechnienie wpływu partii komunistycznej na szerokie warstwy kobiet w środowisku robotniczym i chłopskim oraz podniesienie ich poziomu kulturalno-politycznego poprzez tłumaczenie im zadań stojących przed partią i władzą sowiecką.

Kształtowanie ideału kobiety sowieckiej na łamach czasopisma „Białoruska Robotnica i Chłopka”/„Robotnica i Kołchożniczka Białorusi” odbywało się głównie w ramach programu dotyczącego aktywności społecznej partii. Celem była zmiana statusu i roli kobiety w rodzinie oraz jej zaangażowanie w realizację zadań partii w dziedzinach politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej.

Słowa kluczowe: BSSR, propaganda, socjalizm, „Białoruska Robotnica i Chłopka”, „Robotnica i Kołchożniczka Białorusi”, ideał kobiety sowieckiej

“BIELARUSKAJA RABOTNITSA I SYALYANKA” (BYELORUSSIAN WORKER AND PEASANT WOMAN) AND THE FORMATION OF THE IDEAL OF A SOVIET WOMAN IN THE BYELORUSSIAN SOVIET SOCIALIST REPUBLIC (1924–1939)

Abstract

In the BSSR, one of the means forming socialist awareness in women was the “*Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka*” magazine (Byelorussian Worker and Peasant Woman), which was established in 1924 (since the autumn of 1931 “*Rabotnitsa and Kalhasnica Byelarusi*”). The task of the editorial office – Women’s Department of the Central Committee of the Communist Party (bolsheviks) of Byelorussia – was to disseminate the influence of the communist party among broad masses of women in working and rural communities as well as to raise their cultural and political awareness by explaining the tasks of the Party and the Soviet authorities.

The shaping of the ideal of a Soviet woman in the “*Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka*” / “*Rabotnitsa and Kalhasnica Byelarusi*” magazine took place mainly as part of the social activity of the Party. The aim was to change the status and the role of women in the family and their involvement in the implementation of the Party’s ideas in the political, economic, social and cultural fields.

Keywords: BSSR, propaganda, socialism, “Byelorussian Worker and Peasant Woman”, “Worker and Kalhasnica of Belarus”, the ideal of a Soviet woman

*

Dojściu bolszewików do władzy w Imperium Rosyjskim i w państwach powstałych po jego rozpadzie towarzyszył rozpad funkcjonujących wcześniej instytucji i norm życia publicznego, politycznego i społecznego. Bolszewicy zbudowali własne instytucje władzy państwowej oraz określili zasady funkcjonowania życia publicznego. Po stłumieniu oporu opozycji władza sowiecka rozpoczęła realizację projektu kształtowania „nowego człowieka”, którego celem miało być budowanie socjalistycznego ustroju.

Proponowany przez bolszewików program przekształceń miał poparcie części obywateli Białorusi, istotną jednak przeszkodą w jego wdrażaniu był wysoki odsetek analfabetów wśród miejscowej ludności. W związku z tym jednym z najważniejszych zadań władzy sowieckiej

w Białoruskiej Socjalistycznej Sowieckiej Republice (BSSR) stała się likwidacja analfabetyzmu. Zakładano, że jej integralną częścią będzie propaganda teorii marksistowsko-leninowskiej i rozpowszechnienie w społeczeństwie idei socjalistycznych. Ważne miejsce w realizacji tego zadania przyznawano sowieckim i republikańskim periodykom, które oddziaływały zarówno na wszystkie warstwy społeczeństwa, jak i na pewne grupy. Przykładem czasopisma z wąskiej grupy docelowej – kobiet – była „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” („Białoruska Robotnica i Chłopka”).

Po przewrocie październikowym w 1917 r. w sytuacji kobiet w byłym już Imperium Rosyjskim zaszły znaczące zmiany. Dekret Rady Komisarzy Ludowych z 18 grudnia 1917 r. ogłosił równość kobiet i mężczyzn. Jak na owe czasy była to rzeczywiście idea rewolucyjna. Białoruś miała jednak swoją specyfikę polegającą na tym, że większość ludności stanowili mieszkańcy wsi, gdzie status społeczny kobiety wiejskiej w tradycyjnym społeczeństwie był niski. Kobiety nie mogły brać udziału w zebraniach wiejskich, nie mogły więc też (z rzadkimi wyjątkami) wyrażać swoich sądów¹. Prawo głosu mieli wyłącznie mężczyźni.

Zmianę dotychczasowej sytuacji kobiet powierzono tzw. wydziałom kobiecym utworzonym w 1917 r. na I Wszechrosyjskim Zjeździe Robotnic i Chłopek². Przed Wydziałem Kobiecym KC KP(b)B i podległymi mu jednostkami postawiono dwa zadania – rozciągnięcie wpływu partii komunistycznej na szerokie warstwy kobiet ze środowisk robotniczych i chłopskich w celu włączenia ich do realizacji przedsięwzięć władzy sowieckiej oraz podniesienie ich poziomu kulturalno-politycznego poprzez tłumaczenie im zadań stojących przed partią i władzą sowiecką³. Jednym ze środków służących realizacji tych zadań stało się czasopismo „Białoruska Robotnica i Chłopka”. Decyzję o jego utworzeniu i kolportażu podjął KC KP(b)B na podstawie uchwały XIII Zjazdu RKP(b) o wzmocnieniu pracy periodyków dla robotnic i chłopek⁴.

Na Białorusi wydawanie czasopisma powierzono Wydziałowi Kobiecemu KC KP(b)B. Pierwszy numer ukazał się w rocznicę rewolucji październikowej, wszechbiałoruskiego zjazdu działaczek społecznych

¹ I.W. Łaurynouskaja, *Hramadski status syalyanki Bielarusi u pierszaj treci XX st.*, „Wiesci BDPU” seria 2, 2010, nr 2, s. 19–20.

² Ibidem, s. 20.

³ Narodowe Archiwum Republiki Białoruś (dalej: NARB), f. 4π., op. 1, d. 1841, k. 13.

⁴ NARB, f. 4π, op. 1, d. 1845, k. 91.

i utworzenia zebrań delegatek⁵. Było to w listopadzie 1924 r. Periodyczność pisma wahała się od jednego do trzech numerów w miesiącu. Pod wpływem zmian społeczno-gospodarczych i politycznych w BSSR jesienią 1931 r. nazwę czasopisma zmieniono na „Robotnica i Kołchoźniczka Białorusi”⁶. Pismo dostępne było w prenumeracie i wolnej sprzedaży, a jego nakład wahał się od 3 do 18,5 tys. egzemplarzy⁷.

Pierwotnie planowano, że w czasopiśmie będą następujące elementy: „artykuły przewodnie”, opowiadania i wiersze, publikacje o ZSSR, sytuacja za granicą, życie zawodowe, życie i praca robotnic i chłopiek, matka i dziecko, ruch dziecięcy, ochrona zdrowia, nauka i wiedza, rolnictwo, co trzeba czytać, korespondencja z czytelnikami, skrzynka pocztowa⁸. Przegląd treści pokazuje, że w latach 1924–1939 działy te pojawiały się z większą lub mniejszą częstotliwością. Oprócz tego ukazywały się artykuły o świętach państwowych, z poradami prawnymi, promujące zdrowy styl życia, o robótkach ręcznych, przepisy kulinarne, „strona wojenna” i inne. Wiele publikacji ukazywało się jako reakcja na polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe zmiany, które zachodziły w BSSR/ZSSR.

Wydawca czasopisma – Wydział Kobiety KC KP(b)B, a później KC KP(b)B – wkładał wiele wysiłku w sprawę zaangażowania kobiet w budownictwo socjalizmu, choć praca w tym kierunku szła dość ciężko. Kierowniczką Wydziału Kobięcego M. Muratawa zauważała, że po ustanowieniu władzy sowieckiej jej wydział

musiał zorganizować opóźnioną w rozwoju, zacofaną robotnicę i chłopkę i udowodnić jej, że jest ona pełnoprawnym obywatelem państwa sowieckiego i jako taka powinna nauczyć się rządzić państwem, brać aktywny udział w socjalistycznym budownictwie, że nie musi być niczyją poddaną.

I dodawała:

⁵ NARB, f. 4π, op. 1, d. 1823, k. 15, 17; Ibidem, f. 4π, op. 1, d. 1845, k. 182.

⁶ *Na nowym etapie, nowym zadaczym*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” (dalej: RiKB) 1931, nr 28, s. 1. W latach 1941–1995 pismo wychodziło pod nazwą „Rabotnitsa i Syalyanka” („Robotnica i Chłopka”), a od 1995 r. znane jest pod tytułem „Alesia”.

⁷ *Rost tyraża žurnala za dziesiać hod*, RiKB 1934, nr 21, s. 12–13. W następnych latach nakład wahał się w granicach 7–13 tys. egzemplarzy.

⁸ NARB, f. 4π, op. 1, d. 1845, k. 91.

Ale nie tak to łatwo pokonać dawne zawężenie umysłu, udowodnić wczorajszej niewolnicy, że dzisiaj ona jest gospodynią swojej sytuacji i musi sama zarządzać swoim życiem⁹.

Przez dłuższy czas czasopismo walczyło o zdobycie zaufania czytelniczek. Wydział Kobiety wielokrotnie zwracał uwagę na konieczność szerokiego rozpowszechniania pisma, organizowanie prenumeraty przez aktywistki, obecność czasopisma w świetlicach, a także zwiększenie liczby korespondentek z miasta i wsi. W styczniu 1925 r. Wydział Kobiety zaznaczał, że dla wzrostu popularności wydania wśród kobiet wiejskich trzeba

pisać o chłopkach, które przeszły na lepszą formę użytkowania gruntów, o chłopkach niewierzących, które walczą z zabobonami, o likwidacji analfabetyzmu wśród nich, o tym, jak dziewczyny wstępują do komсомоłu, jak zorganizowane oddziały pionierskie, jak chłopka wstępuje do partii, o jej autorytecie wśród ludności i tak dalej¹⁰.

Od samego początku czasopismo propagowało idee socjalistyczne, a jednocześnie kształtowało ideał kobiety sowieckiej. W każdym numerze przewijała się myśl o tym, że winne one aktywnie pomagać partii komunistycznej w realizacji postawionych przez nią zadań¹¹. Miało się to przejawiać w udziale kobiet w zarządzaniu państwem i działalności w partii, organizacjach gospodarczych, zawodowych i spółdzielczych. W związku z tym w publikacjach zwracano uwagę na konieczność podniesienia poziomu edukacji robotnic i kobiet wiejskich, wydajności i jakości ich pracy, poprawy warunków kulturalno-bytowych, działalność na rzecz wzmocnienia obronności kraju itp.¹² W zależności od rozwoju sytuacji politycznej w BSSR zmieniały się akcenty w publikacjach, szcze-

⁹ NARB, f. 4п, op. 1, d. 1198, k. 123.

¹⁰ NARB, f. 4п, op. 1, d. 1845, k. 200.

¹¹ *Z adozwy CK partyi da rabotnits, syalyanak i pracounych žanczyn Bielarusi*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” (dalej: BRiS) 1928, nr 12, s. 5; *Piac hod*, BRiS 1929, nr 22, s. 1; Zah. addzieła kultury i prapahandy leninizma CK KP(b)B – Konik, *Zrabić usich žanczyn swiadomymi, pišmiennymi i aktyunymi budaunikami socyjalizma*, RiKB 1934, nr 21, s. 3.

¹² *8-je marta*, BRiS 1929, nr 4, s. 1–2; Libienzon, *Pabajawomu razharnuc' masawuju robotu siarod rabotnits i pracounych syalyanak*, BRiS 1931, nr 13, s. 2–3.

gólnie w sprawie poszukiwania przyczyn niepowodzeń na drodze socjalistycznego budownictwa¹³.

W społeczeństwie sowieckim propagowano ideę o prawie kobiet do udziału w życiu społecznym i politycznym kraju oraz w zarządzaniu państwem. Uważano, że przejawem takiej aktywności miał być udział w wyborach¹⁴, w pracy zjazdów delegatek¹⁵, związków zawodowych, członkostwo w partii komunistycznej itp. Stale podkreślano, że aktywistki powinny działać na rzecz internacjonalistycznego wychowania kobiet, walczyć z eksponowaniem różnic narodowych, prowadzić ateistyczną propagandę, podnosić poziom kultury oraz poziom wykształcenia robotnic i chłopek, walczyć o poprawę ich warunków bytowych, brać udział w ruchu spółdzielczym, w socjalistycznym współzawodnictwie itp¹⁶. Takim apelem towarzyszyły publikacje na temat konkretnych osób – był to przykład aktywności kobiet w życiu społeczno-politycznym kraju¹⁷.

Dużą rolę we wzroście znaczenia kobiet w socjalistycznym budownictwie odgrywały obchody 8 marca jako międzynarodowego dnia kobiet¹⁸. W tym czasie publikowano wiele materiałów o trudnej sytuacji kobiet w krajach kapitalistycznych. Razem z tekstami o trudnych warunkach przetrzymywania w więzieniach kobiet zamykanych z powodów politycznych kształtowano poczucie solidarności z „gnębionymi rewolucjonistami”¹⁹.

Apelem o aktywny udział kobiet w życiu społecznym i politycznym BSSR/ZSSR towarzyszyły wypowiedzi o konieczności wyrównania

¹³ Np. *Z adozwy CK partii...*, op. cit., s. 5; *Piac' hod...*, op. cit., s. 1–2; *Bajawaja prawierka partyjnych radou*, RiKB 1932, nr 35/36, s. 2, okładki – 2.

¹⁴ A. Czarwiakou, *Chto za sawieckuju uladu, toj pawinien iści na wybary*, BRiS 1926, nr 12, s. 6–7.

¹⁵ S. Kriemier, *K s'jezdam rabotnits i kriestjanok-obszczestwiennic*, BRiS 1927, nr 9, s. 1.

¹⁶ J. Pietrowa, *Żenszczina w koopieracyi*, BRiS 1924, nr 1, s. 41–42; I.S. Brawarnik, *Czto skazało usiebieloruskoje sowieszczanije rabotnits-kommunistok*, BRiS 1929, nr 11, s. 3–4; Majzit, *Udział pracownych żanczyn u sawieckim budaunictwie*, RiKB 1932, nr 7, s. 12–13; *Narada żanczyn – czlenau urada*, RiKB 1936, nr 4, s. 13.

¹⁷ Zob. np. A. Lowaczkina, *Rascie aktyu żanczyn*, RiKB 1936, nr 5, s. 11; *Lepszych daczok naszaj radzimy – u Wiarchouny Sawiet SSSR*, RiKB 1937, nr 22, s. 12–15.

¹⁸ *Pastanowa CK WKP(b) Ab miżnarodnym komunistycznym żanoczym dni „8 sakawika”*, RiKB 1936, nr 5, s. 1. *Zaznaczymy, że co roku w czasopiśmie pojawiały się publikacje na temat „międzynarodowego żeńskiego komunistycznego dnia” 8 marca.*

¹⁹ Zob. np.: *Miżnarodnaja praletarskaja salidarnasć – zaruka pieramohi suświetha praletaryjatu (list da rabotnits Zachodnij Bielarusi)*, BRiS 1931, nr 12, s. 5; *Lutuje biely teror u faszysckaj Polscej. Pracounyja żanczyny, dałuczajcie swoj hołas da protestu miljonau. Zbirajcie hroszy u dapamohu palitż'niawolenym*, BRiS 1931, nr 24, s. 3; *Alena, Uciahnuc' usich rabotnits i pracounych żanczyn u rady MOPRu*, RiKB 1933, nr 14, s. 7 i n.

pozycji chłopek i robotnic, podniesieniu poziomu kulturalnego kobiet, poszerzaniu ich wiedzy w różnych dziedzinach. W tym celu w czasopiśmie ukazywały się artykuły, w których w dostępnej formie opisywano zjawiska przyrodnicze, dawano rekomendacje, jak się zajmować rolnictwem czy organizacją porządku domowego²⁰.

Zdaniem kierownictwa państwa wyrzeczenie się religii jako czynnika uwsteczniającego życie społeczne miało podnieść poziom kulturalny robotnic i kobiet wiejskich. Z tego powodu w publikacjach najpierw w zawołowanej formie, a później otwarcie pisano o konieczności kształtowania światopoglądu ateistycznego²¹. Od czasu do czasu pisano o teatrze, kinie, muzyce lub literaturze²². Były to także artykuły propagandowe, np. o życiu, działalności i twórczości Włodzimierza Lenina, Józefa Stalina i innych działaczy sowieckich.

Redakcja czasopisma nie ograniczała się do kwestii zaangażowania kobiet w życie społeczne i polityczne państwa. Dużą uwagę poświęcano pozycji kobiety w rodzinie i społeczeństwie. W publikacjach stale podkreślano, że kobieta jest pełnoprawnym członkiem społeczeństwa i dlatego w rodzinie ma równe prawa z mężczyzną. W artykułach zaznaczano, że małżeństwo powinno być dobrowolne (prawo państwowe uznawało związki formalne i nieformalne), mąż i żona mogą żyć osobno, każdy może samodzielnie zarządzać swoją własnością, a w przypadku nieudanego małżeństwa nie stawiano przeszkód rozwodom. Wychowanie dzieci w małżeństwie i po jego rozwiązaniu uważano za obowiązek obojga rodziców²³. Często w publikacjach zwracano uwagę na fakty znęcania się męża nad żoną. Opisywano przypadki, gdy mąż odchodził do innej

²⁰ Np.: *Czto my znajem o ziemi. Poczemu bywajet dien' i nocz*, BRiS 1925, nr 14, s. 27–28; *Ad czaho bywaje dożdż, s'nieh i hrad*, BRiS 1930, nr 4, s. 4 okładki; *Famina, Jak upryhożyc' żyłło*, RiKB 1936, nr 5, s. 4 okładki; *Makawier, Jak czyscic' i aswiażac' miechawujja reczy*, RiKB 1939, nr 1, s. 4 okładki i n.

²¹ Np.: A. Krinickij, *Zaczem sozywajutsia s'jezdy kriestjanok-obszczestwiennic*, BRiS 1924, nr 2, s. 1–2; S. Szamardina, *Dieriewienskij byt i zadaczi kriestjanki-obszczestwiennicy*, BRiS 1924, nr 2, s. 2–4; *Cerkwy, sinahohi, kas'cioty – pad kultaswietnujja ustanowy*, BRiS 1929, nr 23, s. 5 i n.

²² „*Hryszka-swinapas*”. *Pierszaja bielaruskaja kino-filma*, BRiS 1926, nr 9, s. 27; *Or, O tieatrie*, BRiS 1927, nr 1, s. 18; D. Kroz, *Lubou da spiewau, da muzyki*, RiKB 1936, nr 4, s. 11 i n.

²³ S. Szamardina, *Siemiejno-bracznuyje woprosy (Biesieda)*, BRiS 1925, nr 8, s. 40; *Eadem, Siemiejno-bracznuyje woprosy (Biesieda wtoraja)*, BRiS 1925, nr 10, s. 30; *Trudiaszczazajasia ženszczina, siemja i brak*, BRiS 1926, nr 5, s. 5; *Kak isprawit' zakon o brakie, siemje i opiece*, BRiS 1928, nr 10, s. 11. Poczynając od 1927 r., w czasopiśmie ukazał się cykl artykułów na temat osobliwości wychowania dzieci.

kobiety, pozostawiając żonę i dzieci bez pomocy materialnej. Redakcja zwracała się do aktywistek z apelem, aby nie pozostawały obojętne wobec takich sytuacji, zachęcano, aby ofiary wspierać moralnie, a w razie potrzeby zwracać się do odpowiednich organów państwowych i pociągnąć mężczyznę do odpowiedzialności za pozostawioną rodzinę. Kształtowano wzór aktywistki, która winna brać udział zarówno w życiu państwa, społeczeństwa, jak i nieść pomoc pojedynczym ludziom. Redakcja czasopisma formowała wizerunek kobiety samodzielnej, która może walczyć o własne interesy i stawać w obronie innych.

Biorąc pod uwagę obciążenie kobiety sprawami rodzinnymi i gospodarczymi, pismo proponowało różne sposoby na jej wyzwolenie od wielu *gospodarczych kłopotów w domu* i drobnych kłopotów, które odciągały ją od aktywnego udziału w życiu społecznym. Proponowano organizację przedszkoli i publicznych stołówek, a w przypadku kobiet wiejskich rozwiązaniem było tworzenie kolchozów²⁴.

Zdaniem redakcji uczestniczki socjalistycznego budownictwa winny dbać o swoje zdrowie. W czasopiśmie wyjaśniano przyczyny i skutki najbardziej rozpowszechnionych chorób i podkreślano konieczność częstych wizyt u lekarzy. Od 1926 r. zaczęły się pojawiać artykuły o pożyteczności aktywności fizycznej²⁵, zdrowym stylu życia. Później tłumaczono także, że służy to obronności państwa, przewidywano bowiem udział kobiet w nadchodzącej wojnie²⁶.

Jest oczywiste, że gdyby czasopismo pełniło *stricte* propagandową funkcję, to nie budziłoby zainteresowania czytelniczek²⁷. Dlatego ukazywały się też utwory literackie, których autorzy w sposób metaforyczny propagowali idee partii. Czasami zamieszczano porady praktyczne, w których opisywano wzory odzieży (damskiej, dziecięcej, męskiej), wzory do wyszywania i lekcje robienia na drutach. Choć i w tej części czasopi-

²⁴ Zob. Ł. Popowa, *Doszkolnyje uczrieżdzenija raskrieposzczajut rabotnits i kriestjanok*, BRiS 1925, nr 3, s. 38–39.

²⁵ N. Zadoryn, *Fizkultura – rabotnitsy i syalyancy. Czamu nieabchodna fizkultura*, BRiS 1926, nr 5, s. 12; Ch. Gubko, *Fizkultura ukrieplajet zdorowuje*, BRiS 1926, nr 5, s. 12; *Poczemu polezien zimnij sport?*, BRiS 1927, nr 1, s. 20 i n.

²⁶ Np.: Z-now, *Uczastije ženszciny w buduszczej wojnie*, BRiS 1927, nr 3, s. 24; Warabjowa-Roziental, *Delehatki, uzmajniajcie abaronu krainy!*, BRiS 1930, nr 33, s. 3; Warabjowa, *Abarona krainy i pracounaja žanczyna*, BRiS 1931, nr 5, s. 7; N., *Udział pracounych žanczyn u abaronie krainy*, RiKB 1932, nr 5, s. 5 i n.

²⁷ Redakcja ciągle miała problem ze spadkiem popytu na czasopismo, więc w każdym numerze wzywała do prenumeraty i aktywnego rozpowszechniania.

sma, niezwiązanej z indoktrynacją, w 1932 r. jako wzór do wyszywania portretu pojawił się Lenin z książką w ręku²⁸, a w 1934 r. herb ZSSR²⁹.

Zamieszczano eleganckie modele i wzorce odzieży, których jednak aktywistki partyjne nie nosiły. W publikacjach dominował przekaz mówiący, że pogoń za modą i nowym ubraniem jest przejawem mieszczańskości, którą trzeba zwalczać. Kobietom dawano radę, aby ubierały się czysto i skromnie³⁰.

Oprócz porad z zakresu mody w czasopiśmie drukowano przepisy kulinarne, np. duszone w mleku warzywa, ziemniaki w mleku, marynowany sandacz i szczupak, kiszona kapusta, sandacz w galarecie, solanka rybna, prosie w galarecie, ryba faszzerowana i inne. Takie publikacje mogły tworzyć wrażenie dobrobytu i sytości społeczeństwa sowieckiego, co, jak wiadomo, nie odpowiadało rzeczywistości. Pośrednio świadczą o tym i przepisy typu „jak wykorzystywać gotowane kości”, „resztki ziemniaków pieczonych ze śledziem”. Pojawiały się także wzmianki o problemach z zaopatrzeniem ludności w żywność.

Jak widzimy, kształtowanie ideału kobiety sowieckiej na łamach czasopisma „Białoruska Robotnica i Chłopka” / „Robotnica i Kółkożniczka Białorusi” odbywało się głównie na drodze aktywności społecznej i partyjnej, zmiany statusu i roli kobiety w rodzinie, zaangażowania w realizację postawionych przed czynnikami partyjnymi i państwowymi zadań w dziedzinach politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Prywatne życie kobiet schodziło na dalszy plan.

Gdybyśmy spróbowali zestawić zbiorowy obraz „idealnej kobiety sowieckiej”, jaki formowała redakcja czasopisma, to byłby on następujący: niezależna, samodzielna kobieta, która potrafi rozwiązywać postawione przed nią zadania, aktywna działaczka społeczna, członek partii, ateistka, internacjonalistka, pomagająca skrzywdzonym kolegom w pracy, sąsiadom, więźniom politycznym w państwach kapitalistycznych, niezależna w podejmowaniu decyzji.

W pracy kobieta sowiecka jest przodowniczką („stachanowką”), walczy o wydajność i dyscyplinę pracy, jest pełnoprawnym członkiem rodziny, wychowuje dzieci w duchu budownictwa socjalistycznego. Dzieci

²⁸ *Lenin (dla wyszywania)*, RiKB 1932, nr 1, s. 4 okładki.

²⁹ *Rucznaia praca*, BRiS 1931, nr 5, s. 4 okładki.

³⁰ Zob. np. dyskusje wokół opowiadania *Modnisia – Modnica*, BRiS 1927, nr 12, s. 8–10; *Czitateli – o rasskazie „Modnica”*, BRiS 1928, nr 2, s. 23; *O rasskazie „Modnica”*, BRiS 1928, nr 6, s. 22.

kobiety sowieckiej chodzą do przedszkola, są pionierami, a następnie komsomolcami. Kobieta dba o swoje zdrowie i wygląd. Wszystko to robi z myślą o przyszłości socjalizmu.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Narodowe Archiwum Republiki Białoruś:

Fond 4п., wopis. 1, sprawa 1198.

Fond 4п., wopis. 1, sprawa 1823.

Fond 4п., wopis. 1, sprawa 1841.

Fond 4п., wopis. 1, sprawa 1845.

Źródła prasowe

8-je marta, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1929, nr 4, s. 1–2.

Ad czaho bywaje doždź, s'nieh i hrad, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1930, nr 4, s. 4 okładki.

Alena, *Uciahnuc' usich rabotnits i pracounych žanczyn u rady MOPRu*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1933, nr 14, s. 7.

Bajawaja prawierka partyjnych radou, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1932, nr 35/36, s. 2 okładki – 2.

Brawarnik I.S., *Czto skazało wsiebieloruskoje sowieszczanije rabotnits-komunistok*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1929, nr 11, s. 3–4.

Cerkwy, sinahohi, kas'cioły – pad kultaswietnyja ustanowy, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1929, nr 23, s. 5.

Czarwiakou A., *Chto za sawieckuju uładu, toj pawinien iści na wybary*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1926, nr 12, s. 6–7.

Czitatieli – o rasskazie „Modnica”, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1928, nr 2, s. 23.

Czto my znajem o ziemle. Poczemu bywajet dien' i nocz, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1925, nr 14, s. 27–28.

Famina, *Jak upryhożyc' żyłło*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1936, nr 5, s. 4 okładki.

Gubko Ch., *Fizkultura ukrieplajet zdorowje*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1926, nr 5, s. 12.

- „Hryszka-swinapas”. *Pierszaja bielaruskaja kino-filma*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1926, nr 9, s. 27.
- Kak isprawit' zakon o brakie, siemje i opiece*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1928, nr 10, s. 11.
- Kriemier S., *K s'jezdam rabotnits i kriestjanok-obszczestwiennic*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1927, nr 9, s. 1.
- Krinickij A., *Zaczem sozywajutsia s'jezdy kriestjanok-obszczestwiennic*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1924, nr 2, s. 1–2.
- Kroz D., *Lubou da spiewau, da muzyki*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1936, nr 4, s. 11.
- Lenin (dla wyszywańnia)*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1932, nr 1, s. 4 okładki.
- Lepszych daczok naszaj radzimy – u Wiarchouny Sawiet SSSR*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1937, nr 22, s. 12–15.
- Libienzon, *Pabajawomu razharnuc' masawuju rabotu siarod rabotnits i pracounych syalyanak*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1931, nr 13, s. 2–3.
- Lowaczkina A., *Rascie aktyu žanczyn*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1936, nr 5, s. 11.
- Lutuje bieły teror u faszysckaj Polszczy. Pracounyja žanczyny, dałuczajcie svoj hołas da protestu miljonau. Zbirajcie hroszy u dapamohu palitz'nia-wolenym*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1931, nr 24, s. 3.
- Majzit, *Udział pracounych žanczyn u sawieckim budaunictwie*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1932, nr 7, s. 12–13.
- Makawier, *Jak czyscic' i aswiażac' miechawuja reczy*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1939, nr 1, s. 4 okładki.
- Miżnarodnaja praletarskaja solidarnasć – zaruka pieramohi suświetnaha praletaryjatu (list da rabotnits Zachodniaj Bielarusi)*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1931, nr 12, s. 5.
- Modnica*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1927, nr 12, s. 8–10.
- N., *Udział pracounych žanczyn u abaronie krainy*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1932, nr 5, s. 5.
- Na nowym etapie, nowyja zadaczy*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1931, nr 28, s. 1.
- Narada žanczyn – czlenau urada*, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1936, nr 4, s. 13.

- O rasskazie „Modnica”, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1928, nr 6, s. 22.
- Or, O teatrie, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1927, nr 1, s. 18.
- Pastanowa CK WKP(b) Ab miżnarodnym komunistycznym žanoczym dni „8 sakawika”, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1936, nr 5, s. 1.
- Piac’ hod, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1929, nr 22, s. 1–2.
- Pietrowa J., Ženszczina w koopieracyi, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1924, nr 1, s. 41–42.
- Poczemu polezien zimnij sport?, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1927, nr 1, s. 20.
- Popowa Ł., Doszkolnyje uczrieżdzenija raskrieposzczajut rabotnits i kriestjanok, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1925, nr 3, s. 38–39.
- Rost tyraža žurnala za dziesiać hod, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1934, nr 21, s. 12–13.
- Rucznojaja praca, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1931, nr 5, s. 4 okładki.
- Szamardina S., Dieriewienskij byt i zadaczi kriestjanki-obszczestwiennicy, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1924, nr 2, s. 2–4.
- Szamardina S., Siemiejno-bracznuyje woprosy (Biesieda), „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1925, nr 8, s. 40.
- Szamardina S., Siemiejno-bracznuyje woprosy (Biesieda wtoraja), „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1925, nr 10, s. 30.
- Trudiaszczajasia ženszczina, siemja i brak, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1926, nr 5, s. 5.
- Warabjowa, Abarona krainy i pracounaja žanczyn, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1931, nr 5, s. 7.
- Warabjowa-Roziental, Delehatki, uzmajnijacie abaronu krainy!, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1930, nr 33, s. 3.
- Z adozwy CK partyi da rabotnits, syalyanak i pracounych žanczyn Bielarusi, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1928, nr 12, s. 5.
- Zadoryn N., Fizkultura – rabotnitsy i syalyancy. Czamu nieabchodna fizkultura, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1926, nr 5, s. 12.
- Zah. addziela kultury i prapahandy leninizma CK KP(b)B – Konik, Zrabić usich žanczyn swiadomymi, pišmiennymi i aktyunymi budaunikami socyjalizma, „Rabotnitsa i Kalhasnica Bielarusi” 1934, nr 21, s. 3.

Z-now, *Uczastije ženszcziny w buduszczej wojnie*, „Bielaruskaja Rabotnitsa i Syalyanka” 1927, nr 3, s. 24.

Opracowania

Łaurynouskaja Iryna, *Hramadski status syalyanki u Bielarusi u pierszaj treci XX st.*, „Wiesci BDPU” seria 2: *Historyja, filasofija, palitałohija, sacyjałohija, ekanomika, kulturałohija*, 2010, nr 2, s. 19–22, ISSN 1818-8583.